

*** اسراف اینست که
مال در غیر مورد احتیاج
و برخلاف میزان لازم
خرج شود.**

اسراف و آثار و عواقب آن

یکی از مهمترین مباحث اقتصادی اسلام، بحث درباره "اسراف" و بی‌آمدهای آن می‌باشد. و ما در این مورد مفهوم وسیع اسراف و آیات قرآنی و ادله دیگر را ذکر کردیم، اکنون برای تکمیل آن بحث نظری به احادیث می‌افکنیم:

احادیث پیشوایان بزرگ اسلام همانطور که رفاه زندگی انسانها و فراوانی روزی‌ها و ثروتها را مولود "اقتصاد" بمعنای تنظیم برنامه، تولید و توزیع و مصرف بر اساس اعتدال میدانند، پدیده "فقر در جوامع بشری، محروم-

حضرت آیه ۱۰۰۰ حسین نوری

(۶)

شوریه نگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

در حوزه علمیه قم

هرگز نباید در صرف مال و ثروت محدود کنیم بلکه باید استعدادها و شایستگی‌ها و نیروهای انسانی - اعم از فکری و بدنی - را کما اهمیت و موقعیت و کارائی آن‌ها را مال و ثروت نیز به مراتب بیشتر است بحساب بیاوریم و در صرف کردن آن نیز رعایت اعتدال و میان‌سروری و

میتها و فقدان برکت در زندگی را محسوس اسراف و تبذیر معرفی میکند.

این نکته نیز چنانکه قبلاً تذکر دادیم قابل توجه است "اعتدال" و میان‌سروری را که مراعات آن مورد تاکید فراوان و همچنین "اسراف" و کما احتراز از آن مورد اهتمام قرار گرفته است

احتراز از اسراف را یک وظیفه اسلامی و انسانی بدانیم.

و نیز با توجه به وسعت مفاهیم آنها هرگز نباید آنها را در محدوده زندگی یک فرد یا یک خانواده مورد مطالعه قرار بدهیم، بلکه لازم است آنها را تا خاص و مقیاس زندگی

اقتصادی جامعه اسلامی بدانیم .

بطور کلی احادیثی را که از پیشوایان بزرگ دینی درباره اسراف و اعتدال آمده است میتوان به ۳ دسته تقسیم کرد :

دسته اول احادیثی است که میانه روی و رعایت اعتدال در زندگی را یک وظیفه مهم اسلامی معرفی میکند و مسلمانان را به رعایت آن ترغیب مینماید و اسراف و تبذیر را یکی از گناهان بزرگ میدانند و افراد را از ارتکاب آن بر حذر میدارد . این احادیث بسیار است ، ما در اینجا برای نمونه به ذکر دو حدیث اکتفا میکنیم :

۱- حضرت امیرمؤمنان (ع) فرمودند :
"كُنْ سَمِيحًا وَلَا تَكُنْ مَبْذِرًا وَكُنْ مَقْتَدِرًا وَلَا تَكُنْ مَقْتَرًا" یعنی در خرج کردن مال خود سخاوتمند باش ، ولی هرگز اسراف و تبذیر مکن ، و نیز مال و ثروت خود را بر اساس اندازه گیری صحیح خرج کن ، اما هیچوقت سخت گیری مکن و از خرج کردن مال در موارد لازم مضایقه مکن (۱)

۲- و آن حضرت در هنگام وفات بفرزندش وصیت میکند : در معیشت خود هرگز و هیچوقت اعتدال و میانه روی را از دست مده (۲)

دسته دوم روایاتی است که عواقب و آثار زیانبار اسراف و فواید میانه روی را گوشزد مینماید و اینها مقداری از آنهاست :

الف - حضرت رسول اکرم (ص) فرمودند ۳ چیز موجب نجات و رستگاری انسانها است :

۱- سخن از روی عدالت گفتن در حال خشود و غضب .

۲- ترس از خداوند در آشکار و نهان .

۳- رعایت اعتدال و میانه روی در حال فقر و تنگدستی (۳)

ب - و نیز آنحضرت فرمود : " خداوند کسی را که در معیشت خود میانه روی را رعایت کند توانگر میسازد و کسی را که تبذیر و اسراف نماید محروم میگرداند (۴)

ج - و نیز فرمود : " هر کس اقتصاد و میانه روی را رعایت کند هرگز دچار فقر نمی شود (۵)

د - حضرت صادق (ع) فرمود : " هر ساختمانی که در ساختن آن مراعات میانه روی نشده و از روی اسراف بنا گردید موجب مسئولیت شدید و وبال صاحب خود خواهد بود " (۶)

ه - حضرت باقر (ع) فرمود : " در زندگی کسی که اعتدال و میانه روی وجود ندارد ، خیر و برکت نیز وجود نخواهد داشت (۷) و - حضرت امیرمؤمنان (ع) فرمودند : " اعتدال در خرج کردن موجب فراوانی مال و ثروت و اسراف باعث سقوط می گردد (۸)

ز - حضرت صادق (ع) فرمود : " اسراف

توضیح این موضوع اینست : افرادی که در زندگی خود نظم و برنامه ای دارند معمولاً برای خود دو نوع لباس تهیه می کنند ، لباسی برای شرکت در اجتماع که آنرا موقعی که از منزل خود به بیرون قدم می گذارند در بر می نمایند و لباس دیگری را در داخل خانه و یا موقع انجام کاری پوشند که در زبان عربی به اولی "توب صون" و به دومی "توب بدله" گفته می شود و در بسیاری از احادیث ما این دو تا را یکی قرار دادن نوعی اسراف محسوب گردیده ، چنانکه برای هر یک از دو موضوع یاد شده لباس جداگانه قرار دادن نوعی اقتصاد و حفظ مال قلمداد شده است .

ب - سلیمان بن صالح میگوید از حضرت صادق (ع) پرسیدم کمترین حد اسراف

* * * حضرت علی - ع - : اعتدال در خرج کردن موجب فراوانی مال و ثروت و اسراف باعث سقوط میگردد .

چيست ؟ حضرتش فرمودند : " لباس نو را در موقع کار و در داخل خانه پوشیدن (۱) ج - حضرت امیرمؤمنان (ع) فرمودند : اسرافکاران را در ابتدا با این ۳ علامت میتوان شناخت :

۱- نحوه غذا خوردن : که افراد اسرافکار معمولاً از لحاظ کمیت یا کیفیت برای خود غذایی را که بالاتر از شان و احتیاج آنها است تهیه می نمایند .

۲- برای آشامیدن خود آشامیدنیهای افزونتر و بالاتر از شان و احتیاج خود را فراهم میکنند .

۳- در پوشیدن لباس برای خود لباسی را تهیه میکنند که از نیاز و شان آنها بالاتر است (۱۱)

د - حضرت صادق (ع) فرمودند : خداوند

موجب کم شدن برکت است " دسته سوم روایاتی است که حدود میزان اسراف و میانه روی را بیان میکنند و ما برای نمونه مقداری از آنها را در اینجا می آوریم :

الف - حضرت صادق (ع) به یکی از محدثین که اسحاق بن عمار نام داشت فرمود :

" کمترین اسراف در این ۳ چیز است :

۱- دور ریختن آن مقدار از آب را که از آشامیدن اضافه آمده است .

۲- بدور انداختن هسته خرما پس از خوردن خرما (چون از هسته خرما ساده غذایی مخصوصی برای شتران ساخته میشود) .

۳- لباس شرکت در اجتماعات را با لباس موقع کاری قرار دادن (۹)

اقتصادی و میانه روی را دوست و اسراف را دشمن میدارد، حتی در انداختن هتفه خرما و دور ریختن آبی که از آشامیدن اضافه آمده است نوعی اسراف است (۱۲) هـ - اسحاق بن عبدالعزیز میگوید شخصی از حضرت صادق (ع) پرسید که مادر یک نقطه از آنکه میخواستم احرام ببندیم و چون بخاله همراه ما نداشتم پس از استعمال داروی نظافت، آرد بریدن خود مالیدیم و من از این موضوع سخت ناراحت شدم. حضرتش فرمود: آیا ناراحتی تو از این جهت است که فکر میکنی مبادا در این مورد اسراف کرده باشی؟ گفت: "آری"

فرمود: چیزی که بدن را از لحاظ بهداشت اصلاح میکند موجب اسراف نمیگردد. اسراف اینست که "مال" در غیر مورد احتیاج و برخلاف میزان لازم خرج شود (۱۳) و - حضرت رسول اکرم (ص) از راهی عبور میکرد، مردی را بنام "سعد" دید که در حال وضو گرفتن است و بهش از اندازه لازم آب مصرف میکند، حضرت بوی فرمود: "این اسراف چیست؟" او گفت: مگر در وضو گرفتن هم اسراف هست؟

فرمود: "آری، هر چند در کنار نهر جاری هم وضو گرفته شود" (۱۴) باتوجه به آنچه که درباره "اسراف" ذکر کردیم این نکته روشن گردید که علت عمده پیدایش فقرها و محرومیتها در اجتماع بشری و پاکبود و نارسائی در زمینه وسائل رفاه زندگی و تعلیم و تربیت چیزی جز اسراف و تبذیر و عدم رعایت اعتدال در خرج مال و ثروت نیست. این حقیقت برای خوانندگان محترم در صورتی که فقط برای نمونه آثار و ارقام ثروت های کلانی را که در راه تسلیحات خرج میشود در نظر بگیرند واضح میشود. که این یکی از آن ارقام است:

مرکز علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد
پاسدار اسلام ۱۷/

کتابخانه و مطبخ مدرسه

(یونسکو) در پاریس در بولتن شماره ۴۴۷ مورخ ۲۸ بهمن ۱۳۴۳ خود اعلام کرده است. هزینه ساختمان یک طیاره بمب افکن از نوع پروتوتیب مطابق با حقوق ۲۵۰/۰۰۰ نفر آموزگار در یکسال تمام است! همچنین هزینه این بمب افکن مساویست با ساختمان ۳۰ دانشگاه علوم که در هر کدام از آنها یک هزار دانشجو به تحصیل مشغول باشند!

همچنین هزینه ساختمان یک بمب افکن معادل است با ساختمان ۷۵ بیمارستان که سر کدام یکم تخت خواب داشته و کاملاً مجهز و آماده باشند!

برای ساختمان یک طیاره شناری مافوق صوت هزینه ای لازمست که با آن میتوان ۶۰۰/۰۰۰ خانه ۲ پارتمان بنا نمود! امروزه در هر ساعت از هر شبانه روز ۱۴/۰۰۰/۰۰۰ دلار در دنیا خرج تسلیحات میگردد، در حالیکه ملت های بسیاری در دنیا فاقد مسکن، بیمارستان، مدرسه، آزمایشگاه، و وسائل کشاورزی و خلاصه وسیله رفاه و ادامه زندگی هستند. بقیده کارشناسان یونسکو با خرج یک هزار و هشتصد میلیون دلار حداقل ۵۰ درصد از بی سوادان دنیا را میتوان با سواد کرد و با بهای ۱۳۰ هوابم با از نسوافت - ۱۰۴ میتوان دنیا را با سواد نمود! ادامه دارد

- ۱- نهج البلاغه، کلمات قصار ۳۳
- ۲- بحار الانوار ج ۷۱ ص ۳۴۴
- ۳- وسائل ج ۱۵ ص ۲۵۸
- ۴- وسائل ج ۱۵ ص ۲۱۹
- ۵- بحار الانوار ج ۷۱ ص ۳۴۴
- ۶- وسائل ج ۲ ص ۵۸۷
- ۷- شافی ص ۲۱۹
- ۸- وسائل ج ۱۵ ص ۲۵۸
- ۹- بحار الانوار ج ۷۱ ص ۳۴۴
- ۱۰- وسائل ج ۳ ص ۲۲۴
- ۱۱- شافی ص ۲۱۹
- ۱۲- وسائل ج ۱۵ ص ۲۵۷
- ۱۳- وسائل ج ۱۵ ص ۲۶۰
- ۱۵- سنن ابن ماجه ج ۱ حدیث ۴۲۵

